

Et helt liv med krig

■ 90 krigsminner fra Finnmark

Hun fikk med seg et fotoalbum og en rød stråhatt. Anny Nilsen (83) minnes evakueringen og gjenoppbyggingen av Finnmark som en sorgløs tid. Hun ønsker ikke å huske alt det andre.

OLE MAGNUS RAPP

Kvalsund i Finnmark

Den muntre damen er én av 90 stemmer som forteller om sine krigsopplevelser i Marion Palmers ferske bok *Bare kirka sto igjen*. Palmer har tatt for seg hjemsplassen Kvalsund i Finnmark, og fant fort ut at her var opplevelser nok til mange bøker.

Helt siden unge år har Palmer ønsket å gjøre noe med de mange historiene. Hun flyttet hjem igjen i voksen alder, og startet et pro-

sjekt der hun undersøkte hvor alle sjøsamene ble av. Underveis oppdaget hun at bygdas eldste bar på mye om fem år med krig, tvangsevakuering og flere tiår med gjenoppbygging.

– Mange i generasjonen før oss satte lokk på sine krigsopplevelser, sier Marion Palmer.

Tiden renner ut. Hun har oppdaget at svært mange fortsatt er preget av krigen, på godt og ondt. Forfatteren føler også at tiden renner ut. Bare mens boken har

Anny Nilsen (t.v.) fikk med seg et fotoalbumet da hun ble tvangsevakuert høsten 1944. Marion Palmer har brukt mange år på å snakke med dem i Kvalsund som husker krigen, og samlet historiene i boken *Bare kirka sto igjen*.

FOTO: OLE MAGNUS RAPP

vært i trykken, har fire av hennes informanter, og venner, gått bort.

– Som ung fnøs jeg av de gamle som ville fortelle. «Nå må dere bli ferdig med krigen», sa jeg. I dag vet jeg at svært få, kanskje ingen, her nord har maktet å legge krigen bak seg, sier hun.

– Jeg har sittet med gåsehud og lyttet til de eldre i bygda. De er mi-

ne helter. For meg er det en ære å få skrive om bygdefolkets krigsminner, selv om det blir fragmentert, sier hun.

Bare Kvalsund. Palmer har konsentrert seg om Kvalsund kommune. Hun har gått fra hus til hus med båndopptager. Hun har drukket bøtter med kaffe, og lyttet i timevis til folks historier. Bare det at noen ville lytte, har fått mange til å åpne skjulte, innvendige rom. Sammen med sine informanter har hun bladd i fotoalbum og dagbøker, lest avisartikler og samlet fakta fra offisielle kilder.

– Av ca. 80 som overvintret i fjellet som huleboere og motsatte seg evakuering, døde syv. Minst like mange her i bygda ble drept av miner under og like etter krigen. Hele 20 menn fra den lille bygda Kokelv satt på Grini ved krigens slutt, forteller hun.

Gunnar Bjørnå (85) har evakueringshøsten 1944 friskt i minne. Da rømte han og fem kamerater til Sverige.

Reddet hestene. – Vi skulle hindre tyskerne i å ta fra oss hestene. Etter flere uker kom vi til Lyngen og maktet å lure oss gjennom Signaldalen til frihet i Sverige, forteller han.

Trangen til å dra hjem for å gjøre noe var sterk. Bjørnå ble opplært som politisoldat, og kom til Kvalsund like etter at «freden brøt løs».

– Kirka var det eneste bygget som sto igjen. Ellers var det bare branntomter. Alt var systematisk utradert, forteller han.

Kirken ble et sentrum for de

hjemvendte. Her var butikk ved alterringen, og folk sov på kirkebenkene.

– Folk opplevde en voldsom lettelse, humøret var på topp, minnes 85-åringen.

Tvunget ut av hjemmet. Anny Nilsen var 17 år da to tyskere med pistol tvang familien ut av hjemmet.

– Vi hadde en skøyte uten motor. Den ble tatt på slep etter en annen skøyte. I vår båt var vi 82, i den andre over 40. I tre uker gikk seilassen vestover før vi kom til Sør-Troms, der ferden stanset, forteller hun.

Mens andre minnes evakueringen med de to båtene som dramatisk og truende, husker Anny Nilsen at ungdommene satt på dekk i godværet og sang «Alltid freidig ...».

Glemmer aldri. – De eldre tok det nok tungt. Kanskje vi ungdommer ikke forsto, sier 83-åringen. Hun understreker at humøret hennes har vært godt hele tiden, men minner fra krigen er alltid i nærheten.

– Krigen har fulgt oss hele livet, sier Nilsen og blar i ett av sine kjæreste minner, fotoalbumet hun fikk med seg under tvangsevakueringen.

Marion Palmer forteller at felles for mange er at de husker det muntre.

Nå håper hun at det blir forsket mer på folks opplevelser av krig og evakuering.

– Her er mye interessant og spennende historie som er i ferd med å forsvinne.

ole.magnus.rapp@aftenposten.no

KINGSLAND OSLO HORSE SHOW

Rolex Fei World Cup™

14-17 Oktober i Telenor Arena Fornebu

Opplev en arena fylt av spenning og sport, god mat, show og underholdning når toppsiktet av verdens beste ryttere inntar Telenor Arena. Få med deg Clinic med Edward Gal - regjerende World Cup vinner i dressur. Stort familieshow lørdag og søndag og ny restaurant med utsikt til konkurranseløypen.

Billetter kjøpes hos billettservice www.billettservice.no eller på telefon 815 331 33.

Marion Palmer (57)

Fra Kvalsund i Finnmark.

Har utgitt flere skjønnlitterære bøker.

Bare kirka sto igjen er utgitt på Spartacus forlag, og er Palmers første dokumentar.

Over 90 personer er intervjuet, og beretningene limt sammen til en enhetlig fortelling.

Brenningen i nord

Den tyske brenningen av Finnmark og Nord-Troms startet 28. oktober 1944, etter direkte ordre fra Hitler.

Ca. 200 000 soldater trakk seg da sørover.

Ca. 12 000 hus, ca. 500 industribedrifter, 150 skoler, 20 kirker, 15 prestegårder, ca. 350 broer og ca. 200 fiskebruk ble brent eller sprengt.

Tyskerne raserte grundig for å hemme russernes fremrykning.

Mange overvintret i gammer og fjellhuler.

Fleire ble skutt av tyskere da de motsatte seg evakuering.